

Závěrečný koncert jubilejního 20. ročníku cyklu Barokních podvečerů je již tradičně zasazen do období vánočních svátků. V souladu s tematikou celého ročníku – *Grandi maestri* –, zaměřeného na mistry italského baroka a jejich vazby na české země, zazní výběr skladeb spjatých s vánočními svátky v obou zemích. I když se nyní musíme vzdát atmosféry živého poslechu hudby, snad o to niterněji nás zasáhnou tóny skladeb tak, jak je prožívali posluchači v době jejich vzniku, tedy v době, kdy poslech hudby byl skutečným svátkem.

V prosté melodice lidových vánočních zpěvů otevře dnešní koncert varhanní *Pastorale* **Domenica Zipoliho** (1688–1726), v jehož třech kontrastních částech si posluchač může představit scény z vánočního veselí koledníků. Jeho autor, rodák ze severoitalského Prata, byl velmi ceněným varhaníkem, a právě skladby pro klávesové nástroje – varhany a cembalo – jej nejvíce proslavily až do dnešní doby, přestože jeho tvorba zahrnovala i slavnostní mše, oratoria a kantáty, dnes však povětšinou nedochované. V době vydání své tištěné sbírky sonát pro varhany a cembalo, z níž *Pastorale* pochází, vstoupil Zipoli do jezuitského řádu a odjel na misie do Jižní Ameriky, kde jeho tvorba slavila úspěch, jak dokládají dochované opisy skladeb. Lze jej tak považovat za jednoho z nejvýznamnějších italských autorů působících na tomto kontinentě v 18. století.

Neméně dobrodružný život, leč v jiném kontextu, měl i **Alessandro Stradella** (1639–1682), jehož romaneskní osudy zchudlého toskánského šlechtice, uvězněného pro sňatkový podvod (jehož život ukončila násilná smrt, snad opět ve vazbě na soky v lásce), pronikaly do divadla a literatury až do 19. století. Přesto nezastínily Stradellovy úspěchy skladatelské, které sklízel jako vyhledávaný autor oper, serenát a kantát v Římě, Benátkách a nakonec v Janově. Z doby jeho působení v Římě pochází i jedna z celkem dvou vánočních kantát, které nalezneme ve více než třech stech Stradellových opusech, z nichž právě světské a duchovní kantáty tvoří nejpočetnější část. Stradellovy kantáty se vyznačují důsledným zhudebněním významu textu, často sylabicky. Jako zřejmě první skladatel používá pro doprovod orchestraci *concerta grossa*, tedy protikladu sólistického ansámblu a tutti. Vánoční kantáta „Ah! Troppo è ver“ zhudebňuje narození Krista dle Lukášova evangelia v úpravě neznámého autora. Na dnešní koncert je z ní zařazena árie klanění pastýře děťátku, jejíž doprovod je v jedné z dochovaných verzí díla (z knihovny Estense v Modeně) určen pro dvojřadou chromatickou harfu („arpa doppia“) a zde zazní v podání teorby.

V představení italských barokních mistrů se přesuneme do Neapole, v níž převážně působil benátský rodák **Cristofaro Caresana** (ca 1640 – 1709), jehož hudební odkaz byl až do konce 20. století takřka neznámý. Tento varhaník, zpěvák a skladatel, jehož dílo stylově předchází dnes známějšího italského skladatele Alessandra Scarlattiho, byl autorem zejména vokálních děl. Jeho největším přínosem jsou bezesporu vícehlasé kantáty s vánoční tematikou komponované pro neapolské konzervatoře. Přestože dnes nepatří mezi známé autory, ve své době byl ceněn jako

autor cvičení pro zpěváky zvaných *Solfeggi*, která ještě na počátku 19. století vyšla v Paříži jako publikace určená pro studenty tamější nedlouho předtím založené konzervatoře. Na dnešní program jsou zařazeny části z jeho dvou vánočních kantát, jež ukazují na prolínání chrámové a světské hudby, jev typický pro neapolskou barokní hudbu. Nejprve zazní duet z kantáty *La Caccia del Toro*, poté recitativ a árie pro bas z kantáty *La Veglia*, která odkazuje k italské tradici vigilií („veglia“), při nichž se v nočním veselí mísily tradiční zpěvy a tance s klidnějšími momenty, jako například ukolébavkou „Dormi, o ninno“.

V dnešním programu jsou uvedeny v české premiéře tři árie **Giovanniho Battisty Costanziho** (1704–1778), skladatele a virtuosa na violoncello, který působil v Říme na dvoře kardinála Pietra Ottoboniho. Jméno dnes poměrně málo známého autora se objevuje ve spojitosti se sporným autorstvím koncertu pro violoncello D dur (H. VIIb, 4) z roku 1772, který bývá připisován Josefu Haydnovi, či právě Costanzimu. Za svého života byl Costanzi ceněný virtuos a skladatel, Grétry jej například považoval za nejznámějšího římského skladatele. Do služeb kardinála Ottoboniho vstoupil již jako sedmnáctiletý, velký úspěch jeho opery *Carlo Magno* v roce 1729 mu dopomohl k významným postům v římském hudebním světě. Není tedy divu, že při své kavalírské cestě se s ním v Římě setkal i mladý hrabě Václav Antonín z Kounic-Rietbergu, když zde trávil Velikonoce v roce 1733. Violoncello bylo oblíbeným nástrojem hraběte Kounice a sám se na něj učil hrát, během pobytu v Římě zde celé čtyři měsíce bral hodiny zřejmě právě u Costanziho. Jistě se i jeho hudba hraběti vryla do paměti a přispěla k šíři pozdějšího hudebního mecenátu hraběte, který ovlivnil mnoho hudebníků zejména ve Vídni, ale i v českých zemích. Vánoční kantáta, z níž uvádíme tři kusy, spadá do rané tvorby Costanziho, což ukazuje i její skladebný styl blízký raným oratoriím Alessandra Scarlattiho, v orchestraci však již plně odpovídá současnému vývoji větším zapojením dechových nástrojů. Svým rozsahem se kantáta blíží oratoriu a byla napsána k provedení na Štědrý večer roku 1723 v Palazzo Apostolico, autorem textu byl uznávaný arkádský básník Filippo Leers. Kantáta obsahuje tři postavy: pastýře Tirsise (tenor), jeho syna Elpina (soprán) a Anděla (alt) a její děj zobrazuje zvěstování Anděla pastýřům a obdarování Ježíška.

V prostředí neapolských konzervatoří působil později v 18. století také **Nicola Fiorenza** (ca 1700 – 1764), jehož instrumentální tvorba čítající na třicet opusů představuje vrchol neapolské produkce své doby. Koncert pro flétnu, dvoje housle a basso continuo a moll zařazený do dnešního programu patří k nejstarší datované Fiorenzově skladbě (1726) a dokládá autorův skladebný styl vyznačující se velmi svobodným přístupem k hudebním formám, kdy na sebe volně řetězí vzájemně kontrastní hudební úseky. Takový přístup snad odrážel i skladatelovu osobnost, která se dle nemnohých dokladů o jeho životě vyznačovala až agresivním chováním vůči jemu svěřeným žákům na konzervatoři Santa Maria di Loreto, což nakonec vedlo k jeho propuštění.

Dalším z italských mistrů, jehož tvorba zazní na tomto koncertě, je boloňský rodák **Gaetano Maria Schiassi** (1698–1754), úspěšný autor dnes většinou nedochovaných oper, který však převážnou část své kariéry prožil na královském dvoře v Lisabonu. Do dnešní doby jsou nejznámější jeho instrumentální skladby, dochované zejména ve sbírce dvanácti koncertů pro sólové housle s doprovodem smyčců, která vyšla tiskem v Amsterdamu v roce 1737 a v níž se naplno ukazuje Schiassiho vlastní mistrovství hráče na housle. Z této sbírky zazní poslední koncert s podtitulem *Pastorale*.

Vánoční koncert nelze zakončit jinak než tvorbou českých autorů, která ovlivnila hudební podobu Vánoc v českých zemích na několik staletí. K nim neodmyslitelně patří osobnost **Adama Michny z Otradovic** (ca 1600–1676), jehož dílo je v kontextu tvorby 17. století v českých zemích výjimečné nejen svým rozsahem, ale i podobou. Autor v sobě totiž spojoval hudební talent s básnickým. Přestože je autorem i latinské duchovní tvorby, nejvíce jej proslavila písňová tvorba na vlastní české texty, díky níž je ceněn také jako významný představitel českého raně barokního básnictví. V Jindřichově Hradci, kde působil jako varhaník a skladatel, úzce spolupracoval s Mariánským bratrstvem, což v mnohém ovlivnilo i tematiku jeho písní. *Česká mariánská muzika*, z níž zazní tři koledy, obsahuje celkem 64 písní vážících se k průběhu celého liturgického roku. Byla vydána v Praze roku 1647 jako Michnova první tištěná sbírka. I když byl schopným autorem rozsáhlých skladeb, ve své písňové tvorbě pracuje s hudebním materiálem s ohledem na široké interpretační použití mnohem skromněji, což jeho písním dodává jemný půvab. Na vhodnost zvolených prostředků ukazuje i skutečnost, že mnoho jeho písní zlidovělo, zejména těch spjatých s oslavami Vánoc. Michnovy písně převzal do svého kancionálu i **Václav Karel Holan Rovenský** (1644–1718). Tento severočeský varhaník působil krátce ve vyšehradském kostele v Praze, než se vrátil zpět do severních Čech. Z této doby také pochází jeho nejslavnější dílo, sebraná sbírka více než sedmi set písní, z nichž některé sám složil, nebo jim dokomponoval vícehlasý doprovod.

Jana Franková

